

**WYSTĘPOWANIE BŁONKÓWEK Z RODZAJU *SCOLIA* (HYMENOPTERA:
SCOLIIDAE) NA OPOLSZCZYŹNIE**

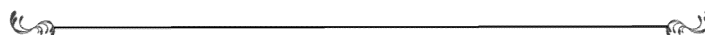
**THE OCCURRENCE OF *SCOLIA* WASPS (HYMENOPTERA: SCOLIIDAE)
IN THE OPOLE PROVINCE**

TOMASZ BIWO

Pyskowice, tomasz.biwo@interia.pl

ABSTRACT: *Scolia* wasps are small hymenopterans belonging to the family Scoliidae. Only 13 species have been recorded from Europe and only two – *S. hirta* and *S. sexmaculata* from Poland. The paper presents faunistic data for both species from Opole province (South Poland), as well as information about their biology, ecology and general distribution. Colour photographs of the adults in nature are also provided.

KEY WORDS: *Scolia* wasps, Hymenoptera, Opole province.

Wstęp

Rodzaj *Scolia* reprezentowany jest w skali świata przez 22 gatunki, z czego w Europie stwierdzono występowanie 13, a w Polsce zaledwie dwóch – *Scolia hirta* Schrank, 1781 i *Scolia sexmaculata* O. F. Müller, 1766 (Puławski 1963, Osten 2005).

Smukwa kosmata (*Scolia hirta*) (Fig. 1) jest błonkówką zasiedlającą biotopy suche i dobrze nasłonecznione, takie jak murawy kserotermiczne, południowe zbocza stoków oraz wydmy. W ostatnich latach obserwuje się tego owada również w biotopach zurbanizowanych, a także mniej typowych dla tego gatunku tj. np. widnych ciepłych lasach (Mielczarek 2014). Imagines występują od końca lipca do połowy września. Biologia gatunku jest powiązana z występowaniem larw chrząszczy z rodziny poświętnikowatych – Scarabaeidae, których smukwa jest pasożytem (Olszewski i in. 2016). W naszych warunkach jako żywicieli wykorzystuje głównie larwy listnika zmiennobarwnego (*Anomala dubia* Scopoli, 1763), kosmatka pospolitego (*Tropinota hirta* Poda von Neuhaus, 1761) i kruszczycy złotawki (*Cetonia aurata* Linnaeus, 1758). W Polsce gatunek znany jest z kilkudziesięciu stanowisk, które w części są narażone na przekształcenie, co spowodowało umieszczenie jej w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt z kategorią VU (gatunek wysokiego ryzyka, narażony na wyginięcie) (Banaszak 2004, Banaszak i Twerd 2009).

Po roku 2000 notowane są kolejne stanowiska tego gatunku na obszarze niemal całego kraju (Baraniak i in. 2013, Bena 2012, Bonk i Sępiół 2013, Czerski 2012, Karg i in. 2011, Krol 2015, Marczak i in. 2012, Mielczarek 2014, Milkowski 2012, Tabor i Ciach 2006, Zięba i Żyła 2010). Ostatnie stwierdzenie *Scolia hirta* z terenu Górnego Śląska pochodzi z lat 50-tych ubiegłego wieku (Macko i Noskiewicz 1959). W XXI w.

gatunek ten był również wykazywany na łamach Polskiego Forum Entomologicznego (<https://www.entomo.pl/forum/viewtopic.php?f=808&t=6222&hilit=scolia>). Błonkówka ta nie była dotąd notowana z obszaru województwa opolskiego w jego obecnych granicach.

Podczas badań terenowych prowadzonych w 2013 roku odkryto pierwsze stanowisko *Scolia hirta* na Opolszczyźnie.

Karłowice - Wapienniki [XS83], gm. Popielów, skraj drogi leśnej, na kwiatach nawłoci *Solidago* sp., 31.08.2013, minimum 15 exx. leg. Tomasz Biwo i Paweł Niemiec.

Smukwa białopłama (*Scolia sexmaculata*) (Fig. 2) jest gatunkiem bardziej kserofilnym od smukwy kosmatej. Jej występowanie odnotowuję się tylko i wyłącznie na terenach muraw kserotermicznych, stokowych płatach roślinności stepowej oraz piaskowniach i kamieniołomach. Rzadko spotkać ją można w obrębie leśnej strefy ekotonowej. Podobnie jak poprzedni gatunek do rozwoju wymaga pędraków chrząszczy z rodziny poświętnikowatych. W naszych warunkach pasożytuje głównie na osobnikach łąnocha pobręcz (*Oxythyrea funesta* Poda, 1761). Imagines można spotkać w okresie od czerwca do sierpnia, gdzie bardzo często przebywają na kwiatach o niebieskawej barwie np. przetacznikach (*Veronica* spp.) czy macierzankach (*Thymus* spp.) (Olszewski i in. 2016). W Polsce była notowana głównie w centralnej i wschodniej części kraju, doniesienia o jej występowaniu w ostatnich latach są jednak nieliczne (Krol 2015, pojedyncze doniesienia z Polskiego Forum Entomologicznego <https://www.entomo.pl/forum/viewtopic.php?f=29&t=31663&hilit=scolia+sexmaculata>; <https://www.entomo.pl/forum/viewtopic.php?f=77&t=32309&hilit=scolia+sexmaculata>).

W województwie opolskim odnotowana dwukrotnie (Góra Świętej Anny i Szymiszów) na podstawie okazów będących w posiadaniu Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu (Wiśniowski 1994). Daty schwytania ww. okazów pochodzą z przed II wojny światowej. Pomimo mniejszej liczby stwierdzeń od poprzedniego gatunku, nie została umieszczona w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt. Nie objęto jej również ochroną gatunkową.

Podczas badań terenowych prowadzonych w 2016 roku wykazano występowanie smukwy białopłamej na kolejnym stanowisku w województwie opolskim, gdzie obserwowano jednego osobnika.

Gogolin Kamieniółom [BA89], gm. Gogolin, siedzący na kwiatostanie krwawnika pospolitego (*Achillea millefolium* L.), 18.07.2016, 1 ♂ leg. Tomasz Biwo

Błonkówki z rodzaju *Scolia* są w naszym kraju notowane coraz częściej na nowych, dotąd nieznanach stanowiskach. Wynika to prawdopodobnie z większej świadomości entomologów-amatorów, a także z łatwiejszego dostępu do literatury i narzędzi komunikacji w postaci list dyskusyjnych i forów specjalistycznych, przyczyniających się do skuteczniejszego i poprawnego oznaczania gatunków owadów na podstawie zdjęć.

Smukwy nadal należą do rzadko spotykanych owadów, będących wskaźnikiem środowiska o małym stopniu przekształcenia. Złożona biologia rodzaju *Scolia*, wymagająca obecności żywicieli w postaci larw poświętnikowych, uniemożliwia rozwój tych owadów w obszarach, gdzie naturalne tereny otwarte ulegają przekształceniu poprzez niszczenie pokrywy glebowej (zabudowa, wydobywanie), ale także chemizację środowiska (niszczenie i uszczuplanie bazy pokarmowej).

Bibliografia

- Banaszak J. 2004. *Scolia hirta* Schrank, 1781 – Smukwa kosmata (Scoliidae, Hymenoptera, Insecta, Arthropoda). In: Głowaciński Z., Nowacki J. (Ed.). Polska czerwona księga zwierząt – Bezkręgowce (*Invertebrata*): 175-176. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Akademia Rolnicza im. A. Cieszkowskiego.
- Banaszak J., Twerd L. 2009. Historical and current records of *Scolia hirta* Schrank, 1781 (Hymenoptera: Scoliidae) in Poland. *Polskie Pismo Entomologiczne* 78 (1): 101-110.
- Baraniak E., Nowosad A., Przewoźny M. 2013. Nowe stanowiska smukwy kosmatej *Scolia hirta* (Hymenoptera: Vespoidea) na Nizinie Wielkopolsko – Kujawskiej. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 69 (3): 234-236.
- Bena W. 2012. Obserwacje smukwy kosmatej *Scolia hirta* Schrank, 1781 (Hymenoptera: Scoliidae) w Borach Dolnośląskich. *Przyroda Sudetów* 15: 85-90.
- Bonk M., Sępioł B. 2013. Występowanie błonkówki - smukwy kosmatej *Scolia hirta* na Wyżynie Małopolskiej. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 69 (2): 159-164.
- Czerski M. P. 2012. Obserwacje smukwy kosmatej *Scolia hirta* w Pszczewskim Parku Krajobrazowym. *Biul. Park. Krajobraz. Wielkopolski* 18 (20): 93-94.
- Forum Entomologiczne, www.entomo.pl/forum/. Retrieved on 2017-06-08.
- Karg J., Śliwa P., Wendzonka J. 2011. Smukwa kosmata (*Scolia hirta* Schrank) rzadki gatunek błonkówki w Parku Krajobrazowym im. Gen. D. Chłapowskiego, w Parku Krajobrazowym Promno i w Sierakowskim Parku Krajobrazowym. *Biuletyn Parków Krajobrazowych Wielkopolski* 17 (19): 114-115.
- Król G. 2015. Nowe stanowiska smukw *Scolia hirta* i *Scolia sexmaculata* w województwie świętokrzyskim. *Chrońmy Przyrodę Ojczystą* 71 (5): 396-400.
- Macko S., Noskiewicz J. 1959. Żywa przyroda In: Góry Śląskie. K. Popiołek i in. (Ed.). Instytut Zachodni, Poznań: 49-80.

- Marczak D., Peplowska-Marczak D., Wiśniowski B., Huflejt T. 2012. New Polish localities of two rare wasp species (Hymenoptera): *Leucospis dorsigera* Fabricius, 1775 (Chalcidoidea: Leucospidae) and *Scolia hirta* Schrank, 1781 (Vespoidea: Scoliidae). *Fragmenta Faunistica* 55 (1): 25-30.
- Mielczarek S. 2014. Nowe stanowiska smukwy kosmatej *Scolia hirta* Schrank, 1781 (Hymenoptera: Scoliidae) we wschodniej Wielkopolsce. *Przegląd Przyrodniczy* 24 (4): 81-83.
- Milkowski M. 2012. Występowanie smukwy kosmatej *Scolia hirta* Schrank, 1781 (Hymenoptera: Scoliidae) w okolicach Radomia. *Kulon* 14: 137-141.
- Osten T. 2005. Checkliste der Dolchwespen der Welt (Insecta: Hymenoptera, Scoliidae). *Bericht der Naturforschenden Gesellschaft Augsburg* 62: 1-62.
- Olszewski P., Wiśniowski B., Bogusch P., Pawlikowski T., Krzyżyński M. 2016. Distributional History and Present Status of the Species of the Family Scoliidae (Hymenoptera) in Poland and the Czech Republic. *Acta Zoologica Bulgarica* 68 (1): 43-54.
- Puławski W. 1963. Klucze do oznaczania owadów Polski. XXIV. Błonkówki – Hymenoptera. Sapygidae, Scoliidae, Tiphidae, Methocidae, Myrmonidae, Mutilidae. Warszawa (PWN).
- Tabor J., M. Ciach 2006. Stanowiska smukwy kosmatej *Scolia hirta* Schrank 1781 (Hymenoptera, Scoliidae) na Nizinie Mazowieckiej. *Kulon* 11: 121-127.
- Wiśniowski B. 1994. Scolioida (Hymenoptera Aculeata) w zbiorach Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. *Rocznik Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu. Przyroda* 14: 21-26.
- Zięba P., Żyła W. 2010. Nowe dane o rozmieszczeniu *Scolia hirta* (Schrank, 1781) (Scolidae) na terenie Polski w świetle obserwacji przeprowadzonych w latach 2005–2010. *Acta Entomologica Silesiana* 18: 89-90.

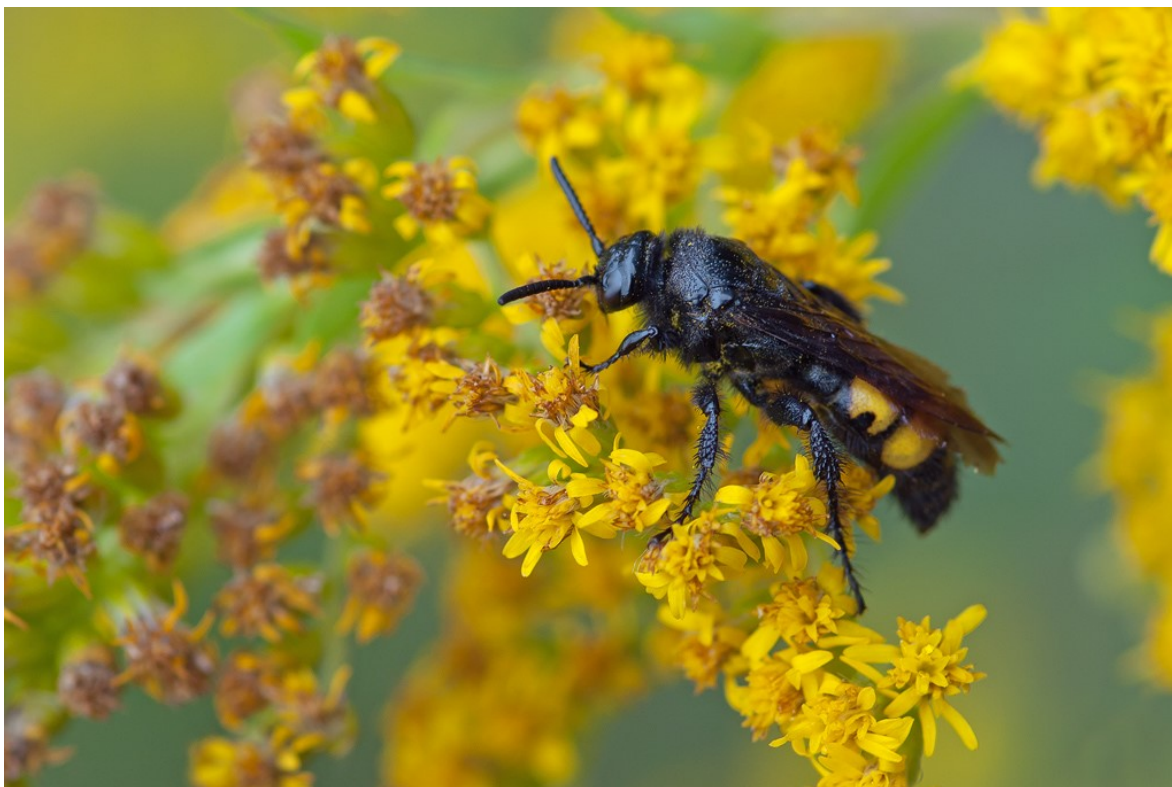

Fig. 1. *Scolia hirta* na stanowisku Karłowice. Fot. Paweł Niemiec.

Fig. 2. *Scolia sexmaculata* na stanowisku Gogolin. Fot. Tomasz Biwo.